

CLOPOTUL BISERICII DOMNEȘTI DIN TÎRGOVIȘTE

RADU GIOGLOVAN

La Biserica domnească din Tirgoviște există un clopot turnat la Gdansk-Danzig în 1669. În istoriografia veche s-au făcut diferite comentarii cu privire la acesta.

Iorga arăta în vol. X al „Studiilor și documentelor” că „un clopot al lui Brîncoveanu călătorește din Viena prin Debrețin până la Tirgoviște în 1696”¹, iar în vol. al V-lea se publicase și pass-ul din 28 septembrie 1696 al împăratului Leopold, care dădea trecere liberă celor care transportau un clopot „în partea și în seama luminatului prințipului Țării Românești, cumpărat pentru treaba bisericii în cinstea lui St. Constantin, de același prințip de iznoavă ridicată, de aicea pină la Debrețin și de acolo cu mijloacele aceluiași prințip mai înainte”².

Domnitorul Constantin Brîncoveanu n-a construit nici o biserică „de iznoavă” la Tirgoviște, actuala biserică Sfîntul Constantin primind acest hram abia din secolul al XIX-lea, numindu-se mai înainte Sfîntul Nicolae al Domnului (Matei Basarab). Clopotul care călătorea de la Viena spre Țara Românească nu era deci destinat pentru Tirgoviște, ci pentru altă biserică, o ctitorie a lui Constantin Brîncoveanu cu hramul Sfîntului Constantin, care nu putea fi decît biserica mănăstirii Hurezi, terminată în 1693. După aceea s-a construit clopotnița mănăstirii care trebuie să fi fost gata în 1696, „cînd se așează aci clopote aduse de la Viena, din magazinul Frantz Zechender, pe lingă cele mai vechi, din 1692”³.

Comentînd proveniența clopotelor de la mănăstirea Cetățuia, turnate la Gdansk-Danzig în 1669 de Gerhard Benningk, Nicolae Iorga adăuga că „același turnător a făcut și un clopot pentru biserica Curții domnești din Tirgoviște”⁴. Aceeași informație se repetă în „Inscripții din bisericile

---

1 N. Iorga, **Studii și documente**, vol. X, p. 91.

2 Idem, **op. cit.**, vol. V, p. 128—129 și **Inscripții din bisericile României**, Buc., 1905, I, p. 192.

3 V. Drăghiceanu, **In amintirea lui Constantin Brîncoveanu**, Buc., 1914, p. 36. Clopotul se păstrează și în prezent la mănăstirea Hurezi și are următoarea inscripție : „Goss mich Frantz Zechender in Viene 1696” și mai jos : „Costandin Basaraba Brancovan electus vaievoda et princeps”, cu stema Țării Românești.

4 N. Iorga, **Studii și documente**, vol. X, p. 91.

Românicii", că „același turnător din Danțiḡ a turnat un clopot al bisericii Curții domnești din Tirgoviște"⁵, iar cînd publică inscripția latinească a clopotului de la Tirgoviște adaugă : „E deci aproape ca și clopotul de la Cetățuia. Antonie vodă din Popești, domn în acea dată, va fi făcut o comandă odată cu acel din Moldova"⁶.

Inscripțiile clopotelor ne arată că atît cele de la Cetățuia, cît și cel de la Biserica domnească din Tirgoviște au fost turnate la Gdansk-Danzig în 1669. Toate au într-un medalion oval cu diametrele de 10/13 cm. aceeași inscripție, cu ductul și dispoziția literelor, precum și chenarul înconjurător identice : „Divino auxilio fudit me Gerhardus Benningk. Gedani" (Cu ajutor divin m-a turnat Gerhard Benningk, Gdansk). Într-un registru flancat de benzi cu decoruri florale, clopotul de la Tirgoviște are inscripția : „Anno Domini 1669. Laudate Dominum omnes gentes" (În anul Domnului 1669. Lăudați pe Domnul toate neamurile) iar cele de la Cetățuia : „Anno Domini 1669. Omnis spiritus laudet Dominum" (În anul Domnului 1669. Tot sufletul să laude pe Domnul). Ductul și mărimea literelor și a cifrelor de 5 cm. ale inscripțiilor de la Cetățuia sînt identice cu cele de la Tirgoviște.

Cele două clopote de la Cetățuia sînt mai mari decît cel de la Tirgoviște, dar frizele cu ornamente ale clopotului mic de la Cetățuia, cel mare fiind returnat în 1816, au asemănări evidente, fiind decorate în stilul Renașterii tîrzii poloneze. Chenarele inscripției sînt formate din suite de spire punctate, dublate la exterior de benzi cu renșouri de aceeași lățime : 6 cm. — cea de sus și 8 cm. — cea de jos. Friza de deasupra este chiar identică, pe cînd cea de jos a clopotului de la Cetățuia este o repetare mărită, în timp ce la cel de la Tirgoviște friza de jos este schimbată, dar decorată tot în încărcatul baroc al Renașterii tîrzii poloneze.

Și stilistic, deci, clopotele de la Cetățuia și Tirgoviște își dovedesc proveniența din același atelier manufacturier de la Gdansk, cum de altfel a stabilit și istoriografia mai veche, dar se atribuia achiziția clopotului de la Tirgoviște domnului Antonie vodă din Popești.

S-a omis însă publicarea inscripției votive a clopotului de la Biserica domnească din Tirgoviște⁷. Ca și cele de la Cetățuia, clopotul de la Biserica domnească din Tirgoviște are o inscripție votivă în limba greacă, cu următorul cuprins :

† „Οικοδομήθη οί πα
ροῦσα καμπάνα καί ἀφιερóθη
εἰς τήν Αγίαν Τριάδα οί πò[πα] Πα

5 N. Iorga, **Inscripții din bisericile Româniciei**, Buc., 1905, I, p. 14.

6 **Ibidem**, p. 109.

7 N. Iorga explica aceasta prin nereușita decalcului trimis de preotul paroh,

οὖν Σαούλ καί κοτήτορας τοῖς
 ἁγίας μονοῖς οἱ ὠπία μονί
 καλί γ'επάνουν ὀ βοεβοίσκε
 γέας εἰς τὴν Μπογδανία πλι
 σίων τοῦ Γιασίου
 Ἐν εἰτήσην χαχξθ

În traducere : „S-a construit acest clopot și s-a dăruit la Sfânta Treime, Popii Păun, Saul și ctitori ai sfintei mănăstiri. Cu care mănăstire frumoasă ei te proslăvesc, țară voievodală, în Moldova aproape de Iași. În anii 1669”.

Spre deosebire de inscripțiile clopotelor de la Cetățuia, inscripția de pe clopotul de la Biserica domnească din Tirgoviște este redactată într-un dialect grecesc anatolic, fără a ține seamă de caracteristicile scrierii grecești, întrebuițind alandala spiritele și accentele, terminațiile cazurilor și ale persoanelor, înlocuind vocale cu cantități diferite și întrebuițind chiar un cuvânt slav : „βοεβοίσκε”

Inscripția votivă ne arată deci că acest clopot a fost turnat pentru o mănăstire din Moldova, din apropierea Iașilor, ctitorie a lui Păun și Saul.

Despre o mănăstire a lui Păun există un document de la domnul Gheorghe Duca, din 1672, prin care dăruia mănăstirii „Clatea, în codrul Iașilor, unde iaste hramul Pogorirea Duhului Sfint, zidită de boierul nostru Păun Vameșul, moșia din jurul mănăstirii, din loc domnesc, precum și clăcași și poslușnici din satul Buciumi”.

Celălat ctitor, Saul, trebuie să fie „popa Saulea cămănariul”, martor într-o vânzare de moșie din ținutul Iași în 1657, citat în 1660 printre boierii de divan din Iași : „popa Saulia vel cămănar”⁸.

Pe vremea lui Vasile Lupu, la Clatea, căreia grecii îi spuneau „Pagoni”, se adăpostea patriarhul mazilit al Constantinopolei, Atanasie Patelaros, dar pe la 1700 mănăstirea a fost dărîmată și nu s-a mai refăcut. Unul din clopotele acestei mănăstiri a ajuns deci la Biserica domnească din Tirgoviște. Împrejurările în care acest clopot a ajuns la Tirgoviște nu le putem explica decât prin legăturile dintre Moldova și Țara Românească pe vremea lui Constantin Brîncoveanu. La 5 noiembrie 1693, domnul Constantin Brîncoveanu căsătorea pe fiica sa Maria cu Constantin Duca, tînărul domn al Moldovei, obținînd prin aceasta o așa de mare influență asupra acestuia, încît cronicarul Ion Neculce spunea că : „Duca vodă, într-această domnie dintîiu, era numit cu numeli domnu, că-l stăpînie muntenii. Pe cine dzicé muntenii, pe acie boieré și ce dzicé acie

părîndu-i-se că inscripția este chirilică, în „**Inscripții din bisericile României**”, Buc., 1905, I, p. 109.

⁸ Theodor Codrescu, **Uricariu**, XXII, p. 192—193.

⁹ Gh. Ghibănescu, **Ispisoace și zapise**, III, partea I-a, p. 90, 159.

făcie¹⁰. În același an se restaura Curtea domnească de la Tîrgoviște, lucrările fiind gata la 15 august 1694¹¹. În acest timp, 1694—1695, va fi dăruit Constantin Duca socrului său Constantin Brîncoveanu clopotul-mănăstirii Clatea, care nu mai exista deci încă la acea dată, distrusă probabil în timpul luptelor de atunci de pe teritoriul Moldovei, între poloni, turci și tătari¹².

Mai târziu, în 1702, Constantin Brîncoveanu plătea 360 taleri „la neamțul clopotarul pentru un clopot ce s-au făcut la Biserica domnească de la Tîrgoviște¹³, dar acest clopot n-a mai ajuns pînă la noi¹⁴. „Neamțul clopotarul“ trebuie să fie „Hendrich Lambru clopotarul“ de la Brașov, căruia domnul Brîncoveanu îi comanda mai multe lucrări în această vreme.

Ca și alte obiecte importate din apus în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, clopotul acesta aducea în Țara Românească elementele decorative ale stilului Renașterii tîrzii, din care meșterii locali s-au inspirat în crearea unor noi modele ornamentale, atît în sculptura în piatră și lemn, cît și în pictură. Cerculețele ovale care strîng grupuri de vrejuri în ornamentele Renașterii tîrzii poloneze de pe clopotul Bisericii domnești de la Tîrgoviște le găsim lucrate și de sculptorii noștri în piatră și lemn ca și de zugravi, tratate ca niște agrafe care leagă grupuri de vrejuri, iar din florile cu corole adînci ei au creat flori de dovleac și lalele, care îmbogățesc ornamentele timpurilor, stranelor, tetrapoadelor, sfeșnicilor și chenarele din piatră ale ușilor și ferestrelor, împletindu-le cu motive decorative din arta populară a țaranilor cioplitori în lemn și cu elemente de tradiție orientală.

10 Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. II, Iorgu Iordan, Buc., 1959, p. 131—132.

11 Radu Greceanu, în „*Cronicari munteni*“, ed. M. Gregorian, Buc., 1961, II, p. 65—67.

12 Ion Neculce, *op. cit.*, p. 127—128.

13 *Condica de venituri și cheltuieli a visteriei pe 1694—1704*, în „*Revista istorică a Arhivelor României*“, Buc., 1873, p. 661.

14 În schimb se păstrează la biserica Sf. Nicolae-Andronești un clopot cu invocația catolică: „Campana gloriose Virginis, MDCC“ (1700), scrisă cu caractere gotice — în N. Iorga, „*Studii și documente*“, XV, Buc., 1908, p. 353. Acest clopot provine desigur de la fosta mănăstire franciscană din Tîrgoviște, fiind unul din cele două clopote dăruite acesteia de către domnul Constantin Brîncoveanu.

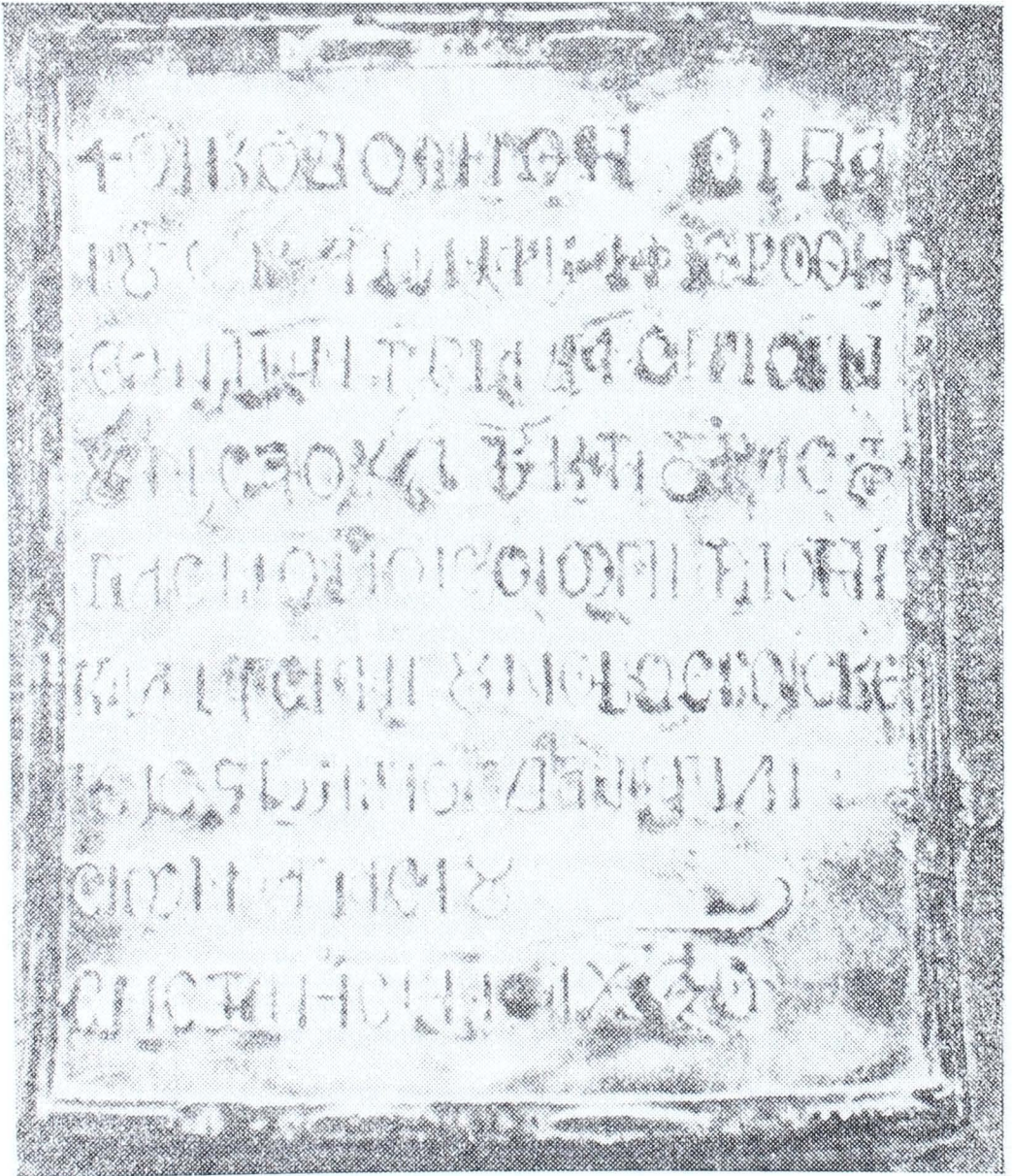
LA CLOCHE DE L'ÉGLISE ROYALE DE TÎRGOVIȘTE

— R é s u m é —

Jusqu'à présent, notre historiographie attribuait la propriété de cette cloche à l'Église royale de Tîrgoviște. Elle a été fondue à Danzig sur la commande de Antonie-Vodă de Popești.

En vertu de l'inscription greque creusée sur cette cloche inscription pas encore

publiée jusqu'à présent, l'auteur démontre qu'elle a été commandée pour un monastère de Moldavie, le monastère Clatea, qui se trouve près de Jassy et a été détruit à la fin du XVII-e siècle. Ulterieurement, le prince-régnant de Moldavie Constantin Duca l'a fait cette cloche son beau-père Constantin Brincoveanu, pour l'Eglise royale de Tîrgoviște.

Inscripția în limba greacă de pe clopotul Bisericii domnești din Tîrgoviște — 1669.